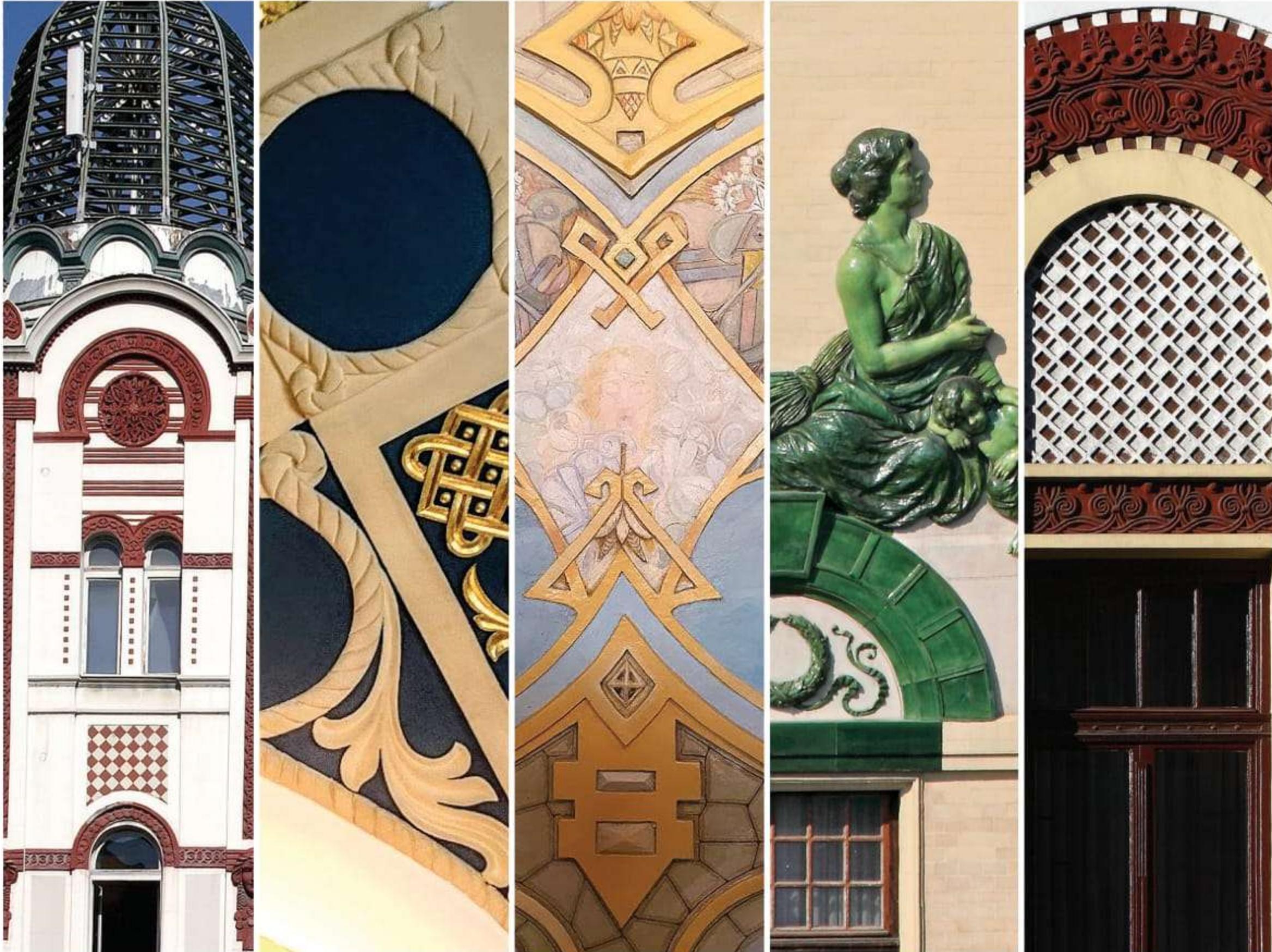

АРТИСОВЕ ТЕМАТСКЕ ШЕТЊЕ
СЕЦЕСИЈА ПО МЕРИ
РАДОЗНАЛОГ ШЕТАЧА

БЕОГРАД

1 ГРАД-5 ГРАЂЕВИНА-БЕЗБРОЈ ПРИЧА

ХОТЕЛ „МОСКВА“ (1907)

Балканска бр. 1

Јован Илкић

Хотел „Москва“, саграђен у периоду 1905-1907. као Палата „Русија“ у власништву Осигуравајућег друштва „Росија“ из Петербурга, представља репрезентативни пример сецесије у Београду. Смештен у центру града, на Теразијама, на некадашњем плацу Светозара Вукадиновића, директора Српског бродарског друштва с почетка 20. века, један је од симбола престонице Србије. Истовремено, „Москва“ је и редак пример руске варијанте сецесије изван Русије, али и најкомплексније здање у овом стилу саграђено у Србији почетком 20. века. Зидана је према пројекту архитеката Јована Илкића и Павела Карловича Бергштерсера и једна је од првих зграда на Балкану у чијој конструкцији је применењен армирани бетон. Четири спрата висока, ова милион рубаља вредна инвестиција, обухватала је поред канцеларија Осигуравајућег друштва „Росија“, ресторан, продавнице и хотел са 40 соба. Била је то највећа приватна зграда у Београду уочи Првог светског рата и прва у потпуности осветљена електричном струјом, са сопственим лифтом и парним грејањем.

Полихромне, жућкасто-зелене фасаде „Москве“ обликоване су помоћу Жолнај керамике из Печуја, а пластика у ентеријеру скupoценим шведским и рипањским гранитом. На ченој фасади изнад главног улаза се налази скулптура жене са три детета, персонификација Русије. На бочној, најдоминантнијој фасади према Теразијама, у зеленој мајолици је представа „Глорификације Русије“ као велике светске привредне и поморске силе.

„Москву“ је 14. јануара 1908. отворио краљ Петар I Карађорђевић. Од тог тренутка почиње њена узбудљива историја. Угостила је многе угледне личности међу којима и Алберта Ајнштајна, Жан Пол Сартра, Ричарда Никсона, Лучана Паваротија, Романа Поланског, Гарија Каспарова, Индију Ганди, Алфреда Хичкока, Милоша Формана, Џека Николсона, кнегињу Јелисавету Кађорђевић и Ребеку Вест.

Оштећена током бомбардовања Београда 1941. године, „Москва“ је два пута реновирана. Једном седамдесетих година 20. века, а други пут почетком 21. века. Фабрика Жолнај у Печују и данас поседује оригиналне калупе керамичке декорације фасаде овог здања. „Москва“ је 1979. године проглашена за културно добро од великог значаја. Позната је по ресторану који од отварања хотела служи специјалитете српске и француске кукиње, као и по једној од најбољих посластичарница у Београду.

Јован Илкић (1857-1917)

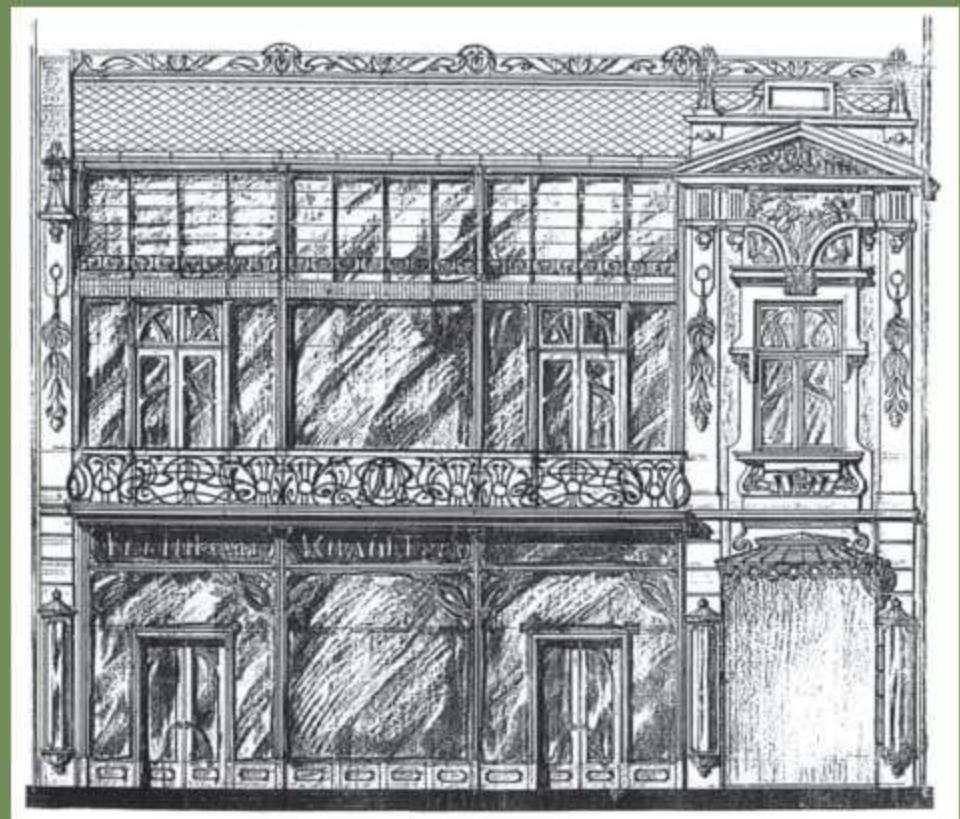
Јован Илкић, један од најзначајнијих градитеља модерног Београда, дипломирао је архитектуру у Бечу 1883. године, у класи чувеног професора Теофила фон Ханзена. Први посао је добио управу у Ханзеновом бироу за изградњу бечког Парламента. Враћа се у Србију на позив краља Милана Обреновића да довршу уређење ентеријера Старог двора. У периоду 1883-1889. ради као инжењер у Министарству грађевина Краљевине Србије. Од 1910-1912. је ангажован на изградњи фабрике „Пелман“ у Будимпешти. Аутор је пројекта бројних приватних кућа и јавних здања у Београду, а хотел „Москва“ и зграда Народне скупштине су најрепрезентативније грађевине, које носе Илкићев потпис. Умро је 1917. у Нежидеру (Аустрија), у логору намењеном српској интелектуалној елити.

„Москва“ шнит – укус београдске сецесије

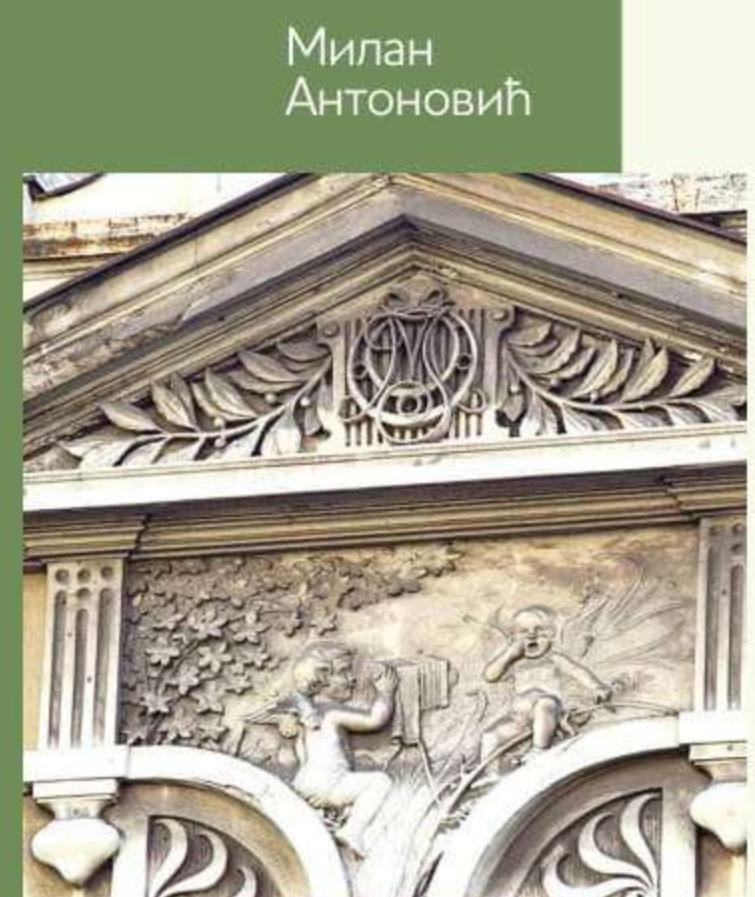
Сецесија може имати и одговарајући укус. То несумњиво доказује чувена посластича хотела „Москва“ – „Москва“ шнит. Овај полихромни колач од вишања, ананаса, бадема, лешника и финог „шампонез“ крема, који је 1974. године креирала Аница Џепина, шефица посластичарнице овог славног хотела, представља једну од оних делиција због које принц међу куварима Антоан Карем тврди да је посластичарство пета, слободна уметничка вештина, најближа архитектури. „Москва“ шнит спада у гастрономско наслеђе Београда.

ФОТОГРАФСКИ АТЕЉЕ МИЛАНА ЈОВАНОВИЋА (1903)

Теразије бр. 42

Милан
Јовановић

Милан
Јовановић

Иако се данас на фасади фотографског атељеа Милана Јовановића само у детаљима препознаје утицај сецесије, будући да је првобитно здање претрпело више грађевинских преобликовања, ова једноспратна кућа у улици Краља Милана, јединствени је сведок праве револуције у Београду почетком 20. века. Изграђен 1903. по пројекту архитекте Милана Антоновића, Јовановићев атеље је прво здање таквог типа у Србији. Некада је имало стаклени кров и стаклену фасаду, који су пропуштали одговарајуће светло у велики фотографски студио на спрату. У приземљу се налазио простор за две радње, а балкон на првом спрату и улазна капија су били декорисани раскошном оградом од кованог гвожђа у стилу сецесије. Посебно је занимљив детаљ фасадне пластике изнад улаза у грађевину, на коме су представљена два анђелчића у фотографском атељеу. Један је иза апарата, а други му позира. Изнад ове лјупке сцене налази се монограм краљевског фотографа Милана Јовановића.

Зграда у непосредној близини Старог двора, била је београдски еквивалент бечким и париским фотографским атељеима из исте епохе. Српска елита је желела индивидуалне портрете и породичне фотографије са потписом мајстора фотографије задуженог за фотографисање владајуће династије. Већ 1911. у дворишту Јовановићевог атељеа чувени индустријалац, производа чоколаде и кондиторских пословица, Коста Шонда, отворио је биоскоп „Колосеум“. Тако су се уметничка фотографија и покретне слике нашле под истим, сецесијским кровом.

Деградиран бројним изменама, атеље Милана Јовановића, који је 1992. године проглашен за културно добро, и даље чека свеобухватну, темељну рестаурацију.

Милан Јовановић (1863-1944)

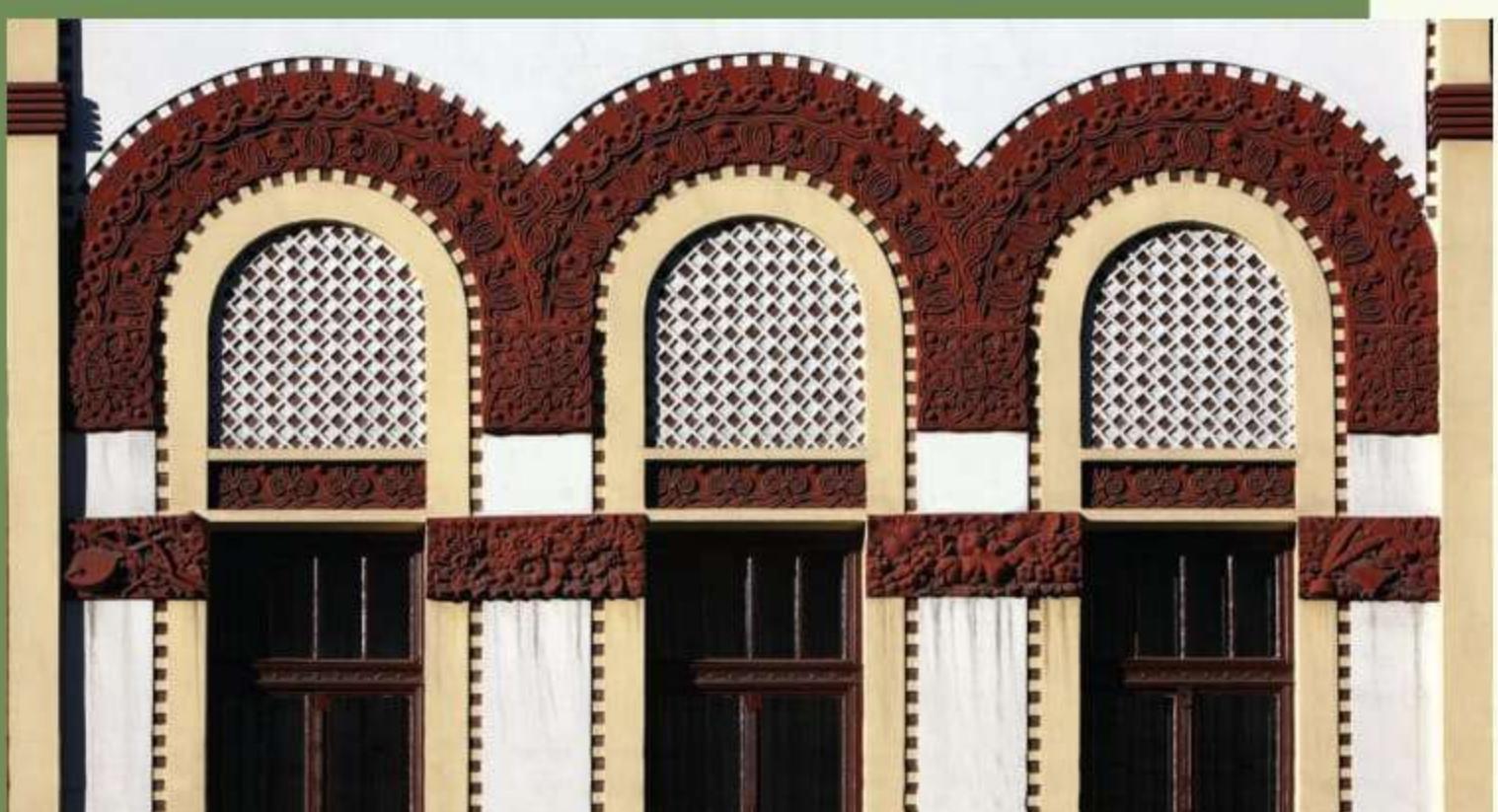
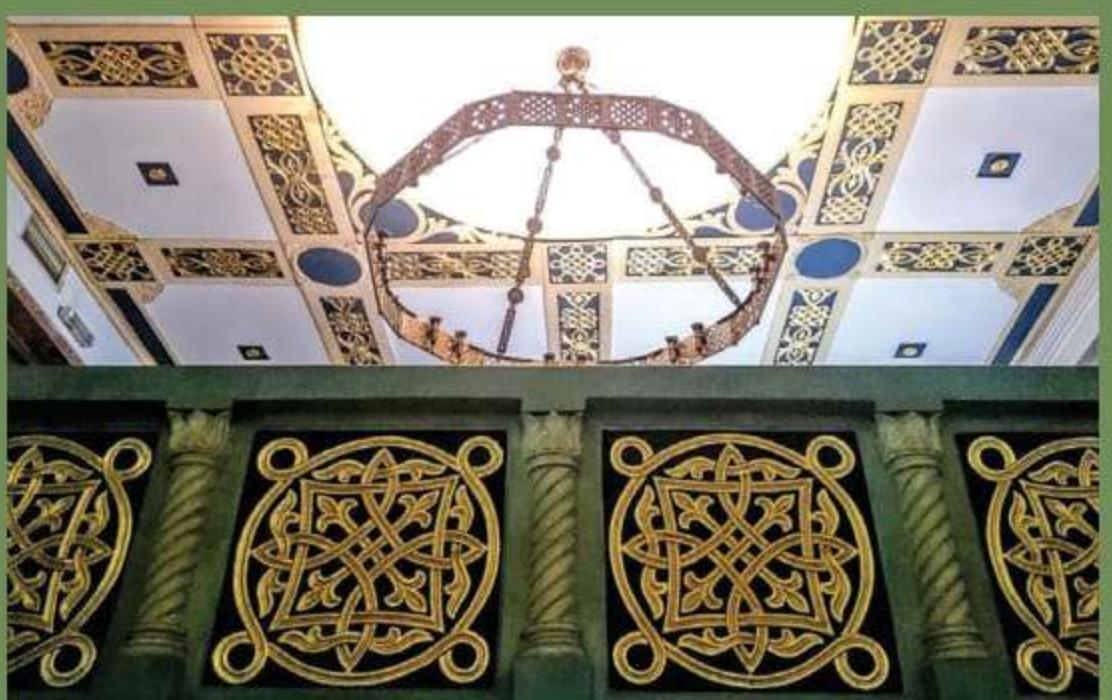
Први српски краљевски фотограф Милан Јовановић рођен је у породици вршачког фотографа Стевана Јовановића као млађи брат славног сликара Паје Јовановића. Од малена је учио занат у очевој фотографској радњи, а усавршавао се у Бечу, Трсту, Минхену и Паризу. Крајем осамдесетих година 19. века отвара свој први атеље у Београду. Ускоро постаје познати портрет-мајстор међу чијим муштеријама су чланови династије Обреновић, а потом и Карађорђевић. Снимио је највећу колекцију портрета познатих личности Краљевине Србије на размеђи два века. Био је стално ангажован и као фотограф Народног позоришта. Поред студијске фотографије успешно је снимао ведуте и панораме Београда, а први је, будући изузетно послован, пренео те фотографије на поштанске разгледнице. Занимљиво је да никада није фотографисао зграду свог атељеа на Теразијама.

Милан Антоновић (1850-1929)

Рођени Београђанин, Милан Антоновић био је први архитекта у Србији са приватним студијом за пројектовање. Студирао је у Цириху и Минхену. Антоновић спада међу оне српске архитекте који су највише пројектовали у стилу сецесије. Утицај сецесије видимо на Антоновићевим пројектима за Зграду друштва за улепшавање Врачара, на кући доктора Платона Папакостопулуса и на фотографском атељеу Милана Јовановића. Он је пројектант и хотел „Гранд“, који је нажалост у међувремену срушен (налазио се на простору данашњег Филозофског факултета), а у целини је био урађен у стилу сецесије. „Гранд“ је сматран једним од најелитнијих хотела све до Другог светског рата. Познат по својој луксузној кафани, трпезарији и стакленој башти у стилу сецесије. „Гранд“ је представљао један од најуспешнијих Антоновићевих пројеката. Антоновићев стваралачки потпис се види и на палатама „Зора“ и „Анкер“, али и на бројним приватним кућама и другим јавним зградама у Београду.

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ – ДОМ ВУКОВЕ ЗАДУЖБИНЕ (1870-1912)

Краља Милана бр. 2

Када је угледни архитекта Александар Бугарски 1870. започео градњу зграде на приватном земљишту судије Димитрија Мите Голубовића вероватно нико није слутио какве ће све установе и појединци продефиловати кроз ово здање, које ће свој коначни лик добити 1912. године, под снажним утицајем националне варијанте сецесије. Зграда је у својој дугој историји била седиште Руског царског конзулате, Завода за српску сирочад, Министарства просвете, Уметничког одељења, Главне поштанске управе, школе страних језика, па чак и једне новинске редакције, а да би 1988. постала задужбина лингвисте, реформатора, сакупљача народних умотворина и писца, Вука Стефановића Каракића (1787-1864). Међутим, најдуже је била Министарство просвете (1879-1952), што је пресудно утицало да се у редизајну њене фасаде и ентеријера ангажују два изразита представника српске сецесије – архитекта Бранко Таназевић и сликар и декоратор Драгутин Инкиостри Медењак. Улична фасада зграде је обликована под утицајем средњовековне орнаментике у такозваном „српско-византијском“ стилу. Испод прочеља у облику тролиста смењују се карактеристични орнаменти преплете у комбинацији са флоралним мотивима и геометријским детаљима. Изнад улазних врата се налази грб Краљевине Србије са чије леве и десне стране су два женска лика типична за сецесију. Сачувани делови ентеријера, а нарочито зидне слике насликане у улазном ходнику здања, недвосмислено указују на различито Таназевићево и Инкиостријево схватање и интерпретацију овог уметничког стила. Док Таназевић своје идеје црпи из српског средњовековног стваралаштва, Инкиостри прави изузетно занимљиву синтезу снажног утицаја Мухиног плакатног сликарства са детаљима преузетим из српског народног стваралаштва, а пре свега одевних и предмета народне примене уметности. Занимљиво је приметити да су Таназевић и Инкиостри били љути противници када је у питању редизајнирање овог објекта, управо због различитог виђења српског културног наслеђа. Дом

Вукове задужбине је 1979. године утврђен за споменик културе од великог значаја.

Просвета, Историја, Уметност и Вера

Сликар Драгутин Инкиостри Медењак осликао је улазни ходник Дома Вукове задужбине у периоду 1906-1907. када се у згради налазило Министарство просвете Краљевине Србије. Четири женске фигуре симболизују Просвету, Историју, Уметност и Веру. Очигледно је да Инкиостри добро познаје плакате Алфонса Мухе у стилу арт нувоа, па младе жене на његовим фрескама неодољиво подсећају на моделе познатијег уметника. Поред атрибута и гестова који недвосмислено говоре кога персонификују ове лепотице (Просвета носи бакљу, Историја исписује текст на каменом стубу, Уметност држи сликарски прибор, а Вера има широм раширене руке у молитвеном ставу). Инкиостри детаљима одеће и накита, преузетим из традиционалног костима и народне уметности недвосмислено показује да је реч о српском наслеђу. Декоративни орнаменти на пиластрима, који окружују слике, аутентична су Инкиостријева интерпретација сецесије у споју са наслеђем српске народне уметности. Тако у најнижој зони видимо стилизован керамички суд зелене боје на коме је уметник насликао иницијале МП – Министарство просвете. Изнад је необични, из профила дат двоглави орао који на први поглед подсећа на деликатни цвет хризантеме. На врху је бакља – симбол просвећености. Занимљиво је да су ове фреске биле прекречене, највероватније након Другог светског рата, да би 1997. године биле пажљиво рестауриране. Део сачуваног намештаја некадашњег Министарства просвете, који је такође дизајнирао Драгутин Инкиостри, чува се у Музеју примењене уметности у Београду.

Зграда старе телефонске централе у Косовској улици представља прву грађевину у стилу националне сецесије. Архитекта Бранко Таназевић, пионир градитељства које повезује препознатљиве националне мотиве са елементима сецесије, показао је у овом здању полихромних фасада како стилизована пластика Моравске школе добија нову, декоративну функцију. Иако је сама зграда централе грађена у духу академизма, њена разиграна фасада, украшена розетама, шаховским пољима и плетерима, недвосмислено указује на извор своје инспирације. Препознајући орнамент грађевина Моравске школе с краја 14. и прве половине 15. века, као репрезентативне примере националног градитељства средњег века, Таназевић креира аутентични лични стил, лако препознатљив међу бројним значајним градитељима Београда на размеђи два века. Сличност решења фасаде Министарства просвете – Вукове задужбине у улици Краља Милана, и оне Старе телефонске централе, је очигледна. Посебно у детаљу декорације улазних врата у оба објекта, где Таназевић понавља комбинацију грба Краљевине Србије и два женска лица карактеристична за сецесију. Могло би се рећи да управо ови ликови наглашавају настојање архитекте да повеже европске стилске токове са сопственом интерпретацијом мотива карактеристичних за национално градитељство средњег века, као епохе која је у Таназевићево време сматрана врхунцем српске државне и стваралачке моћи. Зграда старе телефонске централе у Косовској улици представља један од најзначајнијих споменика културе из корпуса индустријског наслеђа Србије. Заштићена је као културно добро од великог значаја 1981. године.

Бранко Таназевић (1876-1945)

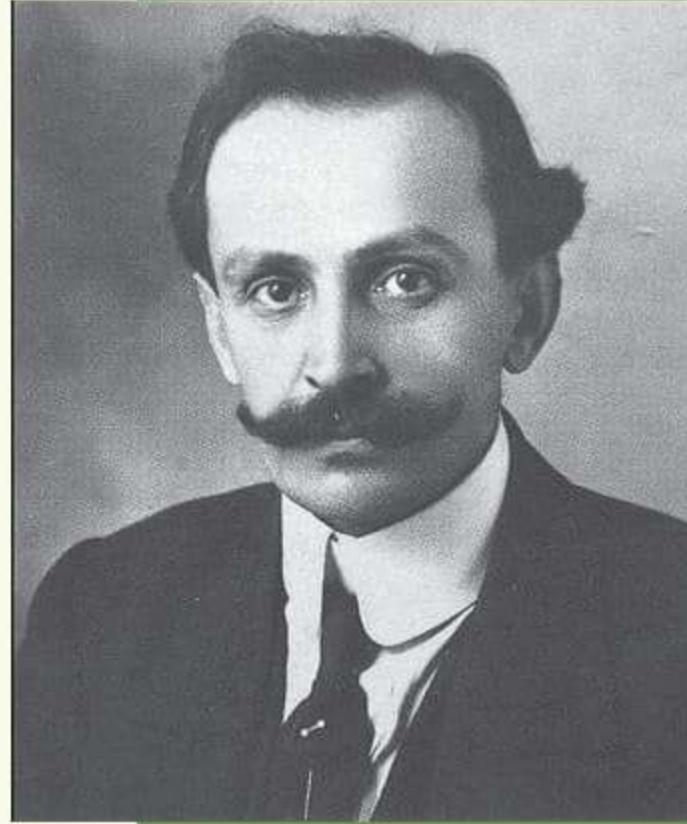
Рођен у Чакову, у Банату, у породици тесно родбински везаној за првог српског просветитеља Доситеја Обрадовића, Бранко Таназевић представља родоначелника националног стила у српској архитектури. Машинастvo је дипломирао на Техничкој школи у Београду, а архитектуру у Минхену. Као заговорник националног препорода у архитектури, Таназевић је своја теоретска разматрања и идеје објављивао у стручним издањима. Фаворизујући савремену интерпретацију културног наслеђа, своју инспирацију је најчешће налазио у декоративној пластици средњовековних грађевинских стилова. Таназевић тако у овој јединственој синтези националног и сецесије пројектује Стару телефонску централу у Косовској, фасаду Министарства просвете – Вукове задужбине, Општински дом у Крагујевцу, али и Павиљон Краљевине Србије на међународној изложби у Торину 1911. Занимљиво је, међутим, да у изразитом стилу сецесије пројектује приватне куће угледних Београђана, попут оне браће Николић у Његошевој 11 или дома Радисава Стојановића у улици Стевана Сремца бр. 5. Таназевић је током своје дуге и богате каријере био и професор београдског Архитектонског факултета на којем је предавао орнаментику, декорацију, моделовање и уређење градова.

Прво „хало“ у Србији

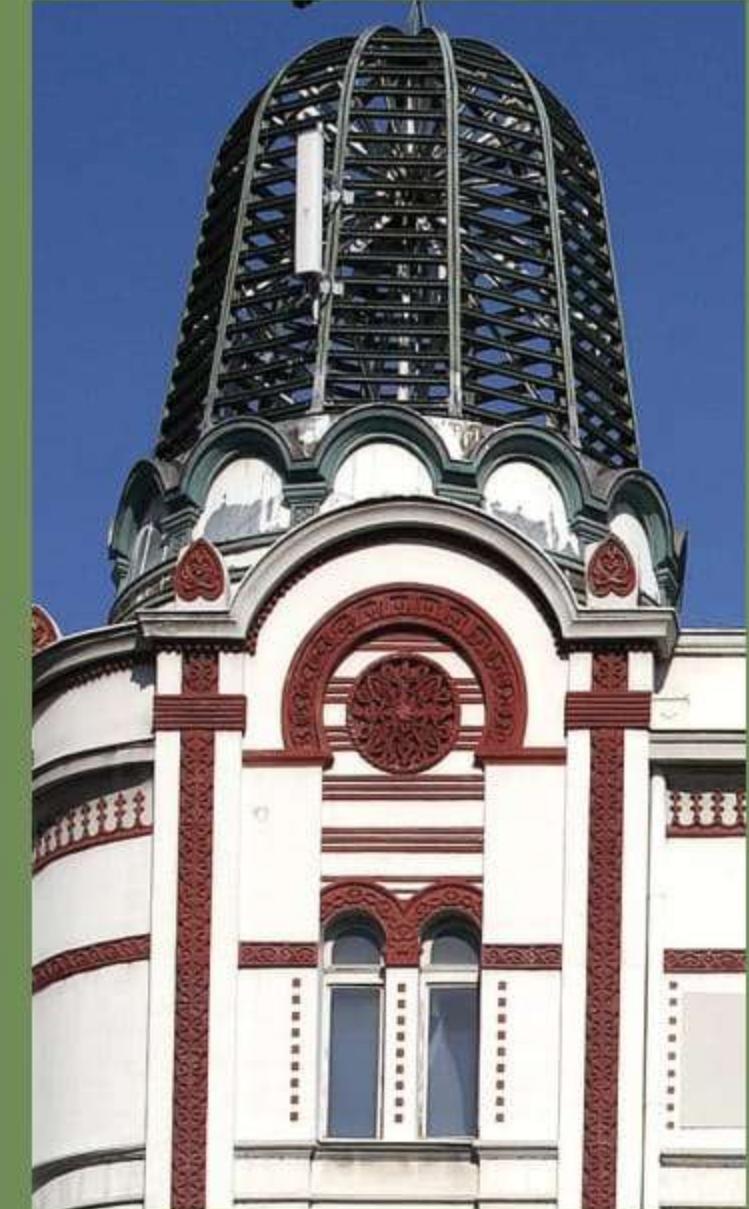
Савремени свет је незамислив без телефона и интернета, те других средстава модерне комуникације. Међутим, Београђани у прошлости нису били одушевљени могућношћу да у свом дому имају телефон. Тако је Панта Михајловић, представник немачке компаније „Сименс-Халске“, близак пријатељ Николе Тесле, покушао да приволи министра војске Краљевине Србије, Тешу Николића, да своје брзе курире на коњима замени много ефикаснијим телефоном. Скептички министар се прилично отимао, али је 14. марта 1883, изговорио историјско „хало“ са телефона инсталiranог у канцеларији изнад кафане „Три листа дувана“ у улици Милоша Великог, на једва стотињак метара од локацији на којој ће 25 година касније бити подигнута прва телефонска централа у Србији.

ЗГРАДА СТАРЕ ТЕЛЕФОНСКЕ ЦЕНТРАЛЕ (1908)

Косовска бр. 47

Бранко Таназевић

Кућа чуvenог географа, професора универзитета и председника Српске академије наука и уметности, Јована Цвијића, саграђена је према његовој замисли 1905. године. Једноставна грађевина са сутереном, високим приземљем и баштом, претвара се у праву шкрињу са благом када се ступи у њену унутрашњост. Данас музеј посвећен неуморном истраживачу, кућа има ентеријер који је у договору са Цвијићем дизајнирао и реализовао Драгутин Инкиостри Медењак, пионир националног стила у српској примењеној уметности. Од осликаних зидова, преко дубореза, па до намештаја и декоративних детаља, Инкиостри је маестрално комбиновао начела сецесије, али и ренесансне и класицизма, користећи оригиналне народне тканине, вез, ћилиме и друге драгоцене материјале које је Цвијић доносио са својих истраживачких експедиција по Херцеговини, Босни, Шумадији, источкој Србији, Македонији. Инспирисан Цвијићевом колекцијом народних рукотворина, али и свим оним што је сам прикупљао на путовањима по Балканском полуострву, Инкиостри је креирао приватни простор једног угледног научника тако да рефлектује његову професионалну преокупацију, али и прикаже лепоту народног стваралаштва, повезујући је са начелима у то време актуелне сецесије. Тешко је рећи шта у овом простору, који је од 1967. године меморијални музеј под управом Музеја града Београда, више привлачи око посетиоца. Да ли зидне слике или намештај тапациран народним рукотворинама, завесе, украсни јастуци и фини дуборез, или пак поставка са готово 1.500 предмета из Цвијићеве заоставштине, која сведочи узбудљив, плодан живот једног вансерийског човека.

Јован Цвијић (1865-1927)

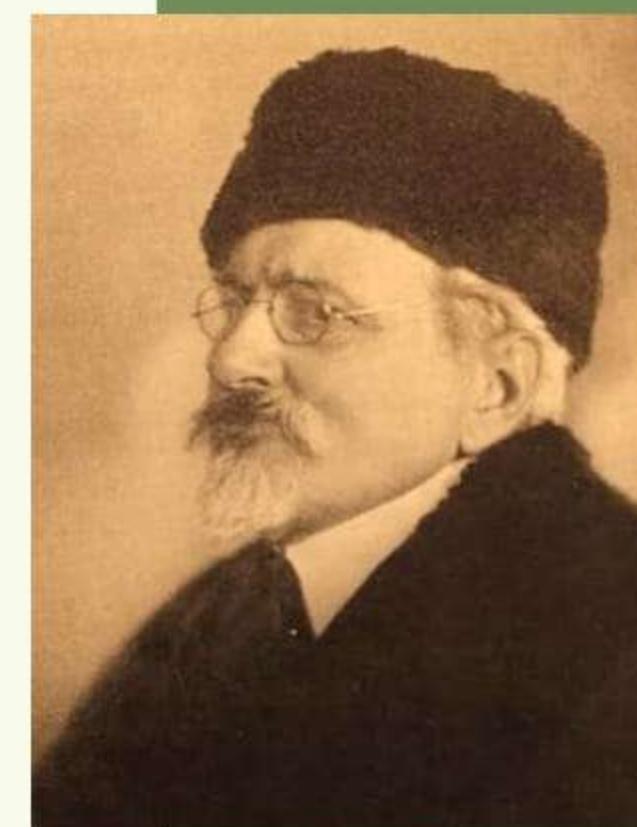
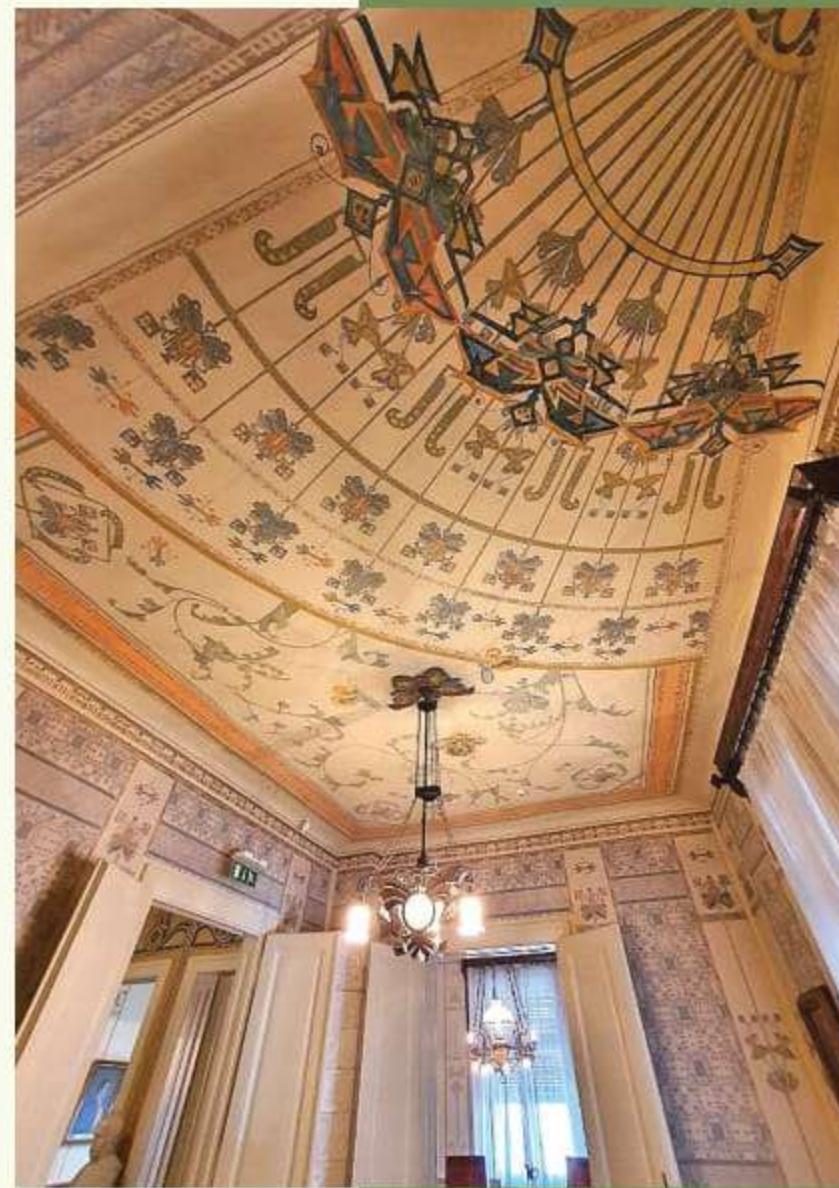
Јован Цвијић је један од пионира српске науке, оснивач Српског географског друштва, председник Српске краљевске академије, професор и ректор Београдског универзитета, почасни доктор Универзитета Сорбоне и Карловог универзитета у Прагу. Бавио се друштвеном и физичком географијом, геоморфологијом, етнографијом, геологијом, антропологијом и историјом. Сматра се утемељивачем српске географије. Цвијић је почeo да се бави науком још као студент Велике школе када настајe његов рад „Прилог географској терминологији нашој“, а наставио као средњошколски професор и бечки студент проучавајући крашке појаве у источnoј Србији, Истри и Јадранском приморју. На основу тих проучавања написао је више радова као и своју докторску дисертацију. Читав живот посветио је проучавању Србије и Балканског полуострва. Током живота, односно за преко тридесет година интензивног научног рада, објавио је неколико стотина научних радова, међу којима је и његово најважније дело „Балканско полуострво“.

Драгутин Инкиостри Медењак (1866-1942)

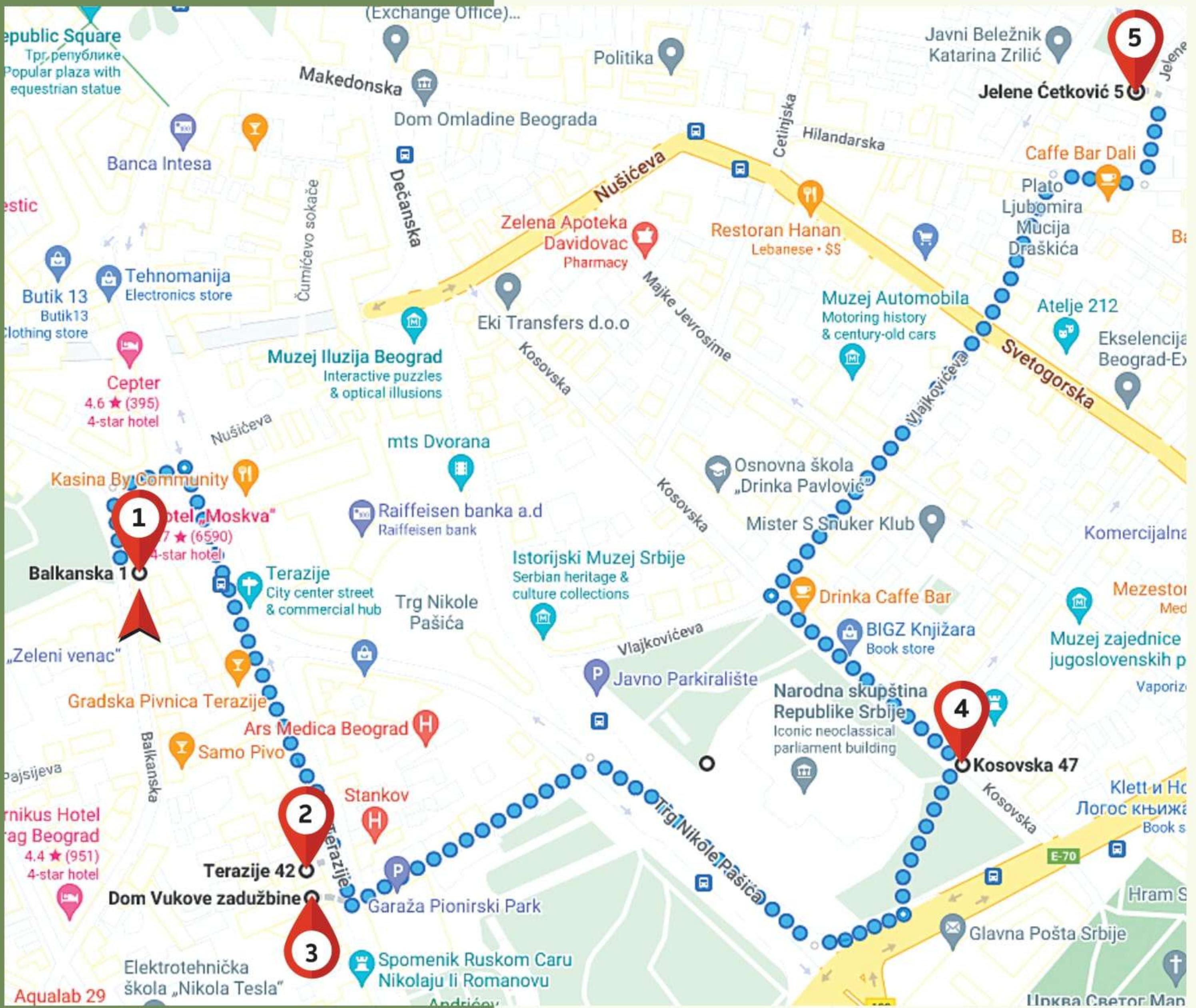
Рођен у Сплиту као Карло Лука Фердинандо Инкиостри, син Италијана и Српкиње, промениће име у Драгутин, а очевом додати и мајчину презиме Медењак, почетком 20. века, када стигне у Краљевину Србију. Мултиталентовани стваралац, Драгутин Инкиостри је родоначелник тотал-дизајна на Балкану, личност која на јединствен начин пропагира једно од кључних начела сецесије – уметност као стил живота. Основна знања је стицао поред оца архитекте, да би се касније школовао у Фиренци. Инкиостри је као заговорник националног стила пропутовао Балкан, изучавајући пре свега народну уметност. Бавио се сликарством, дуборезом, декоратерством, дизајном текстила и намештаја, фотографијом. У Београду је дуги низ година био ангажован као сценограф, декоратор и дизајнер Народног позоришта. Дизајнирао је ентеријер и намештај Министарства просвете – Вукове задужине, дома Ђорђа Вајфера, куће Јована Цвијића и Ђорђа Генчића, те других јавних здања и приватних зграда. Своје велико знање у области народне орнаментике и уметничких заната успешно је годинама преносио ђацима Уметничко-занатске школе. Сматра се оцем модерног дизајна у Србији.

ЕНТЕРИЈЕР КУЋЕ-МУЗЕЈА ЈОВАНА ЦВИЈИЋА

Јелене Ђетковић бр. 5

Драгутин
Инкиостри
Медењак

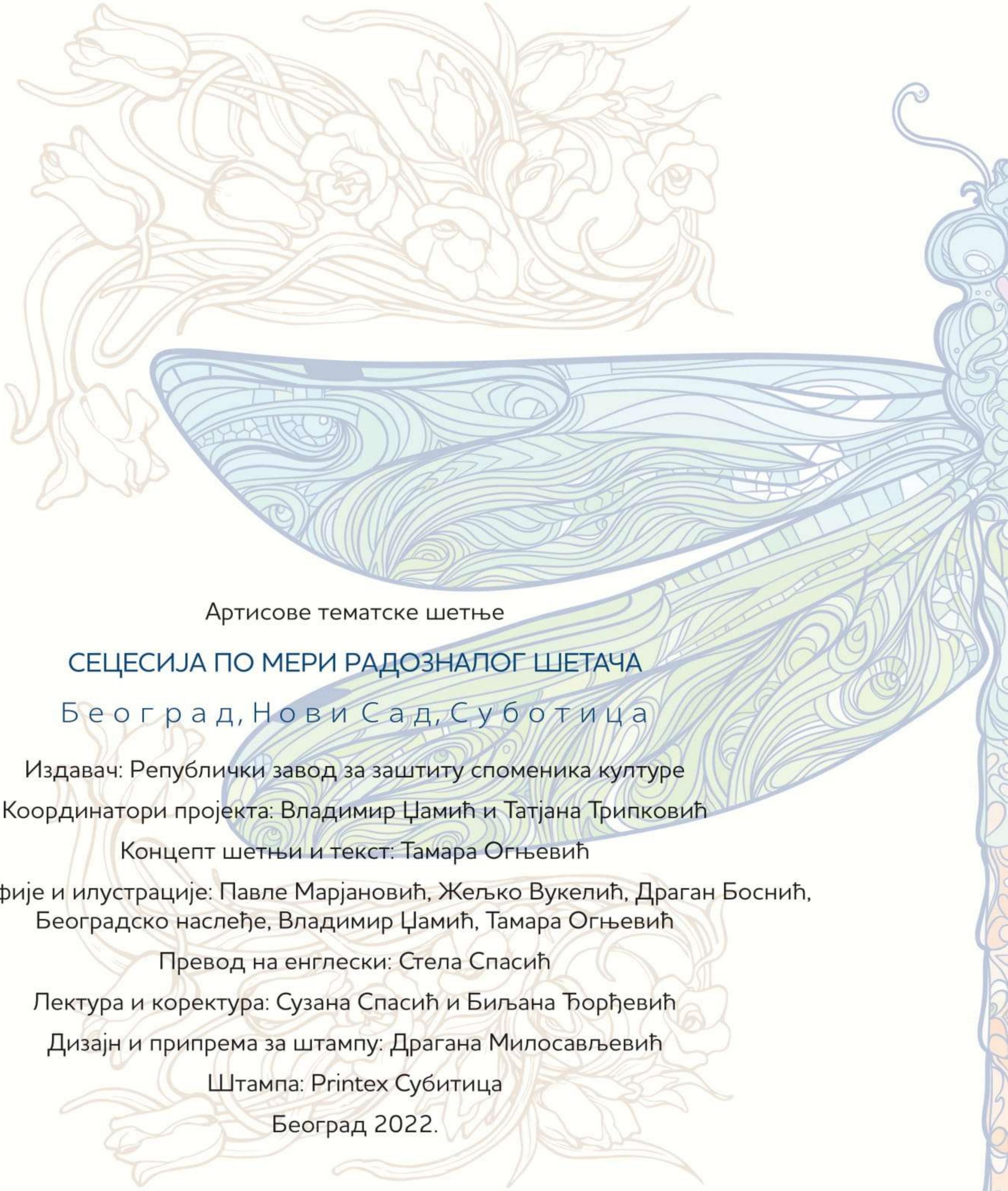

Брошуре са тематским шетњама инспирисаним наслеђем сецесије у Београду, Новом Саду и Суботици се могу бесплатно преузети са сајта Републичког завода за заштиту споменика културе www.heritage.gov.rs и сајта Артис центра www.artiscenter.com

ART NOUVEAU2

Interreg
Danube Transnational Programme
ARTIS

Програм „Сецесија по мери радознalog шетача“, према оригиналном концепту Артис центра, реализован је у оквиру пројекта Art Nouveau 2 - Јачање културног идентитета земаља Дунавске регије основаног на заједничком наслеђу сецесије у коме је Републички завод за заштиту споменика културе пројектни, а Министарство културе и информисања Републике Србије пријужени партнери.

Артисове тематске шетње

СЕЦЕСИЈА ПО МЕРИ РАДОЗНАЛОГ ШЕТАЧА

Београд, Нови Сад, Суботица

Издавач: Републички завод за заштиту споменика културе

Координатори пројекта: Владимир Џамић и Татјана Трипковић

Концепт шетњи и текст: Тамара Огњевић

Фотографије и илустрације: Павле Марјановић, Жељко Вукелић, Драган Боснић,
Београдско наслеђе, Владимир Џамић, Тамара Огњевић

Превод на енглески: Стела Спасић

Лектура и коректура: Сузана Спасић и Биљана Ђорђевић

Дизајн и припрема за штампу: Драгана Милосављевић

Штампа: Printex Суботица

Београд 2022.